

Галина Лемко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, Україна)

ІДЕЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОРОБКУ В. КОСТИВА

У контексті сьогодення зазнають актуалізації проблеми виховання, освоєння загальнолюдських цінностей і норм міжособистісної взаємодії, адаптації людини в сучасному динамічному соціумі.

Особливого значення набувають проблеми сімейного виховання, важливими серед яких є: малодітність сімей, руйнування сімейних морально-етичних норм і традицій, ігнорування духовних засад родини, зростання конфліктності у стосунках між подружжям, батьками та дітьми. Все це спричинює втрату кращих виховних традицій, досвіду родинної педагогіки. Тому нагальною потребою є повернення до загальнолюдських вартостей, якими завжди відзначався світогляд українського народу, а також відродження статусу родини.

Про важливість родинного виховного середовища підкреслюється в українському законодавстві. Зокрема, у Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012–2021 роки наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку». І це закономірно, адже побудувати повноцінну національну школу без активної участі й підтримки сім'ї неможливо.

Значний внесок у розробку питань сімейного виховання зробили видатні зарубіжні педагоги-класики: І. Герbart, А. Дістерверг, Дж. Дьюї, Я. Коменський, Я. Корчак, Дж. Локк, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо та ін. Ці автори досліджували ключову роль родини у вихованні дітей, її функції, вимоги до неї.

Наукові підходи до стану сімейно-родинного виховання розкрито у педагогічних розвідках сучасних українських дослідників (Т. Алексеєнко, С. Бабишин, О. Вишневський, М. Євтух, Т. Завгородня, Л. Калуська, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кравець, Т. Кравченко, А. Кузьмінський, О. Любар, А. Марушкевич, М. Міщенко, В. Омеляненко, Л. Повалій, В. Постовий, А. Рацул, М. Сметанський, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, Є. Сявак, О. Хромова, П. Щербань та ін.).

Мета публікації полягає в розкритті поглядів В. Костіва на особливості родинного виховання дитини.

Сім'я є складним багатовимірним соціальним утворенням. Вона відіграла, відіграє і буде відігравати важливу роль у розвитку людського суспільства. Вона є першоосновою отримання дитиною соціального досвіду через різні засоби впливу. Сьогодні стає дедалі очевидним, що без засвоєння молодим поколінням цінностей родинних традицій, основ сімейної педагогіки не можна побудувати демократичне, гуманне суспільство, адже саме в родині

формується модель майбутньої поведінки особистості, закладається фундамент моральності та вихованості.

Розвиток потенціалу української сім'ї є одним із стратегічних напрямів сьогодення. У Конвенції про права дитини наголошується на тому, що саме сім'я перш за все відповідальна за захист, виховання та розвиток дітей.

Нинішні обставини національного відродження та подальшого розвитку духовної культури українського народу зумовили гостру потребу в активізації системи родинного виховання. Проблеми сімейного виховання відтворюють своєрідність сучасного етапу розвитку нашого суспільства. Погоджуємось із Т. Алексеєнко, яка до основних проблем сучасного сімейного виховання відносить: відсутність єдиної теорії сімейного виховання, яка б дозволила мати чітку стратегію вирішення педагогічних проблем; значну плутанину з цінностями у сучасних батьків; суттєве обмеження можливостей соціального оточення дитини; низький рівень морально-психологічних відносин у сім'ї; невизнання батьками соціальної рівності між дорослими дітьми та ін. [1, с. 64].

Виховання в родині – це фундамент на все життя, основа цінностей, поглядів і переконань. І. Зайченко визначає мету виховання через такі складові: розумове, моральне, естетичне, фізичне, трудове, правове, екологічне та економічне виховання [2, с. 265]. В. Костів підтримує цю думку, але вважає, що це в певній мірі формалізує сам процес виховання, оскільки «основна увага звертається не на якісний результат, а на кількість проведених виховних справ у цьому напрямі». Він вважає, що головною метою української системи родинного виховання має постати: різноаспектне формування базової культури особистості в зоні актуального і найближчого, більш високого рівня розвитку інтегративних якостей, виокремлених в аспекті формування культури сім'янина, культури формування й задоволення потреб особистості, культури фаху та вчинку, генетичної, психічної, інтелектуально-креативної, фізично-оздоровчої, світоглядної, трудової, естетичної, екологічної та інших культур.

Важливими компонентами основ родинного виховання також є: повага до сім'ї, її цілей, життєвих планів і діяльності; особлива повага матері й батька, пошанування їх, повага кожного члена сім'ї; почуття любові – подружньої, батьківської, сина (дочки); потреба виконувати свій обов'язок стосовно кожного члена сім'ї, прислуховування до спільної думки сім'ї й бачення в сімейній групі сприятливих умов для розвитку своєї особистості; практичне сприяння зміцненню й розвитку сім'ї; взаємодопомога, відповідальність за свої вчинки, дисциплінованість; взаємна вимогливість, принципова й доброзичлива критика можливого прояву індивідуалізму, зазнайства й пасивності окремих членів сім'ї, непримиримість до пристосовництва й міщанства, до відриву інтересів сім'ї від інтересів суспільства.

Окреслені стратегічні шляхи, що стосуються не тільки виховної діяльності батьків, а й безпосередньої їхньої взаємодії з системою освітніх інституцій держави, визначають підходи до структуризації виховних принципів, цілей, змісту і завдань родинного виховання молодого покоління.

Будь-який організований процес передбачає певну цілеспрямованість, наявність конкретних завдань. В. Костів у своїх працях визначив такі завдання родинного виховання:

– першою групою завдань родинного виховання є усвідомлення батьками та іншими вихователями особливостей функціонування механізму ціннісно-нормативної регуляції вчинкової діяльності дитини. Важливими тут постають такі аспекти: 1) створення умов для задоволення й формування особистісних потреб дитини; 2) передача досвіду членами родини та оточенням ідеалів і взірців культури різнобічної поведінки й засвоєння дитиною норм і правил добродійної діяльності; 3) утвердження ціннісних орієнтацій і переконань; корекція проявів неусвідомленої дії установок, комплексів у ситуаціях зовнішнього і внутрішнього стимулювання; 4) вибір і дотримання ефективної моделі поведінки;

– другу групу завдань складають 1) включення дитини в систему різнобічних відносин спілкування й життєдіяльності; 2) педагогічно-доцільний відбір видів діяльності для забезпечення умов розвитку особистості; 3) утвердження в системі ситуативних відносин дитини доброзичливого, позитивно налаштованого ставлення;

– третя група завдань спрямована на: 1) формування різнобічних якостей особистості; 2) врахування особливостей формування певних якостей у зіставленні з відповідними відносинами за принципом діади – відношення – якість; 3) розвитку обдарувань і талантів особистості;

– до четвертої групи завдань відносять 1) формування відповідної спрямованості особистісних відношень і якостей; 2) відбір найбільш ефективної системи взаємодії процесів інтеріоризації; 3) знаходження особою своєї природної сфери [3, с. 29-30].

На думку педагога, ефективно розв'язання цих завдань залежить від вікових особливостей дитини.

В. Костів, досліджуючи особливості родинної педагогіки, зазначав, що у системі родинного виховання діють і специфічні принципи, властиві найбільше саме цьому соціальному інституту: безумовної і всеосяжної любові до дитини, емпатійного налаштування на діалогічну взаємодію, альтруїстичної самовідданості й невідвортної відповідальності за дії і вчинки своїх дітей, формування способів розумного задоволення основних життєво необхідних потреб особистості, непохитної віри в безмежні потенційні творчі сили й можливості дитини й активної співдії в реалізації ситуацій успіху, контактної діалогічної взаємодії [3, с. 21-22].

На його думку, реалізація цих та інших принципів родинної педагогіки може відбуватися тільки в поєднанні з їх системністю, обов'язковістю, рівнозначністю та синергетичністю.

Таким чином, у педагогічному доробку В. Костіва важливе місце займає пізнання цілісної системи українського родинного виховання.

Література

1. Алексєєнко Т. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах. *Український соціум*. 2008. С. 63–67.
2. Зайченко І. Педагогіка: навчальний посібник. Чернігів, 2003. 528 с.
3. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: у 3-х т. Том II. Основи родинного виховання. Івано-Франківськ, 2006. 288 с.